

МІКОЛА КУПРЗЕЇ

НЕПАЗБЕЖНАСЦЬ

Мікола Купрэў нарадзіўся ў 1937 годзе ў вёсцы Ямное Рагачоўскага раёна.

Сягончы ў Брэсцкі педагагічны інстытут і выкладае ў школе родную мову і літаратуру.

Вершы М. Купрэва — прычым, злучаныя па сваёму зместу і сваёасаблівыя па форме — друкаваліся ў часопісах і газетах.

«Непазбежнасць» — першая кніжка маладога паэта.

Дарю заодно Алена
Дарю, кто в па-
че, потом потом
судя. Выход
вечер 5 лет! -

Л. В. Виноград
1 крестовина 86.
н. Брден

Н Е П А З

МІКОЛА КУПРЄВ

поезія

Б Е Ж Н А С Ц Ь

Бел 2
№92

Книгу на громадських засновах
адресація п'ят
Анатоль Вярцінскі

7-4-3
150-67

Я ХАЦЕЎ ВАМ СКАЗАЦЬ..

Я хэцў вам сказаць,
як на канчыку промня
калышоцца ліст юнай яблыні,
і ліст той не вяне, бо промні другія —
з зямлі — струменяцца сокам ў яго;

як добра мне, што сасудамі сэрца
звязаны я з зямнымі карэннямі,
а сонца ў вочы святло ўлівае,
і таму ад вачэй маіх светла кругом.

Я хацеў вам сказаць,
што вы, людзі, добрыя і суседскія,
як тыя лісты на дрэве:
на адным дрэве лістоў мільёны
прыжываюцца ў такт зялёны адзін,
і таму калі перад вамі
ціха падзе ліст на сцяжынку,
вы задуманка і цёпла ў далоні свае яго ловіце,
як хвота і вас падтрымае калі.

Я хацеў вам сказаць,
што ў кожным з нас цячэ кроў Праметэя,
толькі часта нам хочацца быць звычайнымі,
што ў кожнай жанчыны
я бачу Венерыны рухі,
і таму я прашу:
мужчыны, у дні бяды,
дні еднаю будзьце ўсе Праметэямі —
агню сэрцаў дарогу даваяце,

жакчыны,

дайце волю сваёй прыгажосці,

ляшчотнасці,

раскрыйце кветкай душу.

Я хацеў вам сказаць,

каб вы сэрцы сваё не хавалі —

будзьце прамымі,

калі вы на віду,

быццам неба,—

жыць прыгажэй і лягчэй;

калі хлыне дождж —

ад яго не хавайцеся!

хай вас ён да міткі, да жылкі прамые;

і ад сонца ў цень не хавайцеся —

хай яно праз вас прожывае праячу.

Я хацеў вам сказаць,

што калі залянеюць дрэвы —

вы іх не ламіце,

калі расцвітаюць кветкі —

вы іх не тупчыце,

калі жывёранак ў горле нясё зару —

вы лепш ламаўчыце,

калі вас абдымаюць,
целуюць і шэпчуць —
любіце, любіце, любіце!
Калі душа перапоўніцца шчасцем —
вы песняй крычыце!

Я хацеў вам сказаць...
О, а многа хацеў вам сказаць!

ЗАЙНА І ВЯСНА

Григоржика, завіваю,

і ўсё ж — вясна.

І, як мільярды год назад,

дзень пачынаўся ракіцаю

ясной

і пупышкамі глядзеў у неба сад.

І быў я зусім яшчэ маленькі.

Пад старою яблыняй стаяў

і бачыў, як танюсенькі праманьчык

пупышку на галінцы саграваў.

Я прыўзняўся, дакрануўся пальцамі —

такі зялёненькі бутончык

на маршчыністай галінцы.—

Мібы я

сяджу на цёплых на руках у маці.

і рукі у не, мібы галінкі, ціхіх.

І раптам — калынула штосьці!

у руку болюча...

Замест пупышкі —

на зямлі зялёныя шматкі...

Мама ў заце палатняную кашуляй

перевозила мене, солачи спляхой,
вкрызавуєння пальцы той руки,
якою глядіў я на даўна ў старым садзе
маленькую зялёленькую радасць.
Плача маці.

А потым доўга-доўга я стаў у полі,
на высокім,

разворочаным снарадамі

ўзгорку,

стаў нібы над цэлым светам,

над гэтым болем.

Над ранняй вясной своєю горкай
стаў я з паравязанай рукой.

СОНЕЧКА

Было нам па шэсць гедкоў,
мно і ёй,

 суседскай дзяўчынцы
з сонечным імем Сонечка.
Мы разам гулялі.

Не помню, у што гулялі.

Не, помню, аднойчы з пяску мы будавалі домікі
і галіначкі клёну ўтыкалі ў пясок,
навалічкі капалі калодзеж.

І помню, была навалыцца,
а мы з ёю бегаі з лесу,
смязліся і дзівіліся на маланкі
і нешта крычалі грому.

Больш нічога не помню,
толькі

 вочы — вялікія, светлыя, як маланкі...

Было нам па шэсць гедкоў,
калі Сонечкі раптам зусім не стала.

Памерла. Ад голаду.

Я нежывую яе не бачыў.

Я, хаваўся за вёскай,

бо вельмі страшно было мне,
што Сонечкі раптам зусім не стала.
Гэта было страшней, чым францавы танкі,
чым іх гарматы..
Калі прыязджаю здалёку я ў родную вёску,
у дні неваляніц, маланак, грому
я ўспамінаю Сонечку.
Я думаю: граба нажэдаць магілку.
І не іду!
О, як робіцца страшна, калі уяўлю:
я стаю ля магілкі,
а магілка— такая малюсенькая,
а мне ж — дваццаць шэсць.

ЗАМЕСТ ЛЕКЦЫІ ПРА ЖЫЦЦЕ

Папіла сонца — дажджу хацелася,
дажджы навапіліся — сонца кецелася,
быў хлапчуком — пасталець хацелася,
выйшаў за трыццаць — юнацтва скацелася.
Стаў пеміраць — жыць захацелася
у сонцы,
у ліўнях,
у юнацтве,
у сталасці
і — таму што жыў, жиў на зямлі! —
плакаў прад сконам ад гора і радасці.

ЮЛЯНУ ТУВІМУ

Як помста
Будзеш ты блукаць па сьвэце
ад народа да народа...
На замяце ніколі вечэр
твася слэды ад Палесціны да Варшавы,
ад магілы да Наўрога.

І ўжо рукамі моімі, слядамі налітаймі,
трэба пакретаць зямлю —
праварыць, ці задрыжыць,
ці моцна трымаецца яна там,
на сваім цёплым і мяккім другім баку.

Трымаецца! Тады — на лыжы!
Міма заснежаных гарадоў,
на лятых, на гарах, на далінах
ляцець, ляцець, ляцець!
І песняй звонкай цішыні
ляжыцца за мною след,
І на гэтай зямной цішыні
расце і шырыцца дзіўны свет,
белы-белы і звонкі.
Яму і мне,
як снегу, і ветру, і вёснам,
не трэба граніц!
Мае лыжы — смычкі,
снег марозны — струны,
і нараджаецца песня!
Чуецца? Гэтая песня ляціць
да іншых сонцаў, да іншых планет.
Міма заснежаных гарадоў імчуся...

Вунь — Варшава.

«Дзень добры, сёнта Варшава!»

А потым — Берлін.

«Гутэн абэнд, Берлін, і спакойнай

ночы табе!»

А вось — і Эйфелева вежа.

«Банжур, масье Парыж!»

Штосьці зіма мянкатая ў вас.

Няўжо і цяпер сз ля зі?

Ну добра, адзю, Парыж!»

Пагоркі Францыі далі мне разгон,

і я на лыжах,

нібы на крыллях, — праз вузкі Па-дэ-Кале.

«Лондан, орайт!»

Нешта, Лондан, над зімою табе

туман,

над зімой табе чорны дым. Орайт!»

А потым — на латучых слягах,

над акіянам,

праз Ісландыю — на Грэнландыю.

Скончан шлях.

Праз вароты зімы бэніянам заходжу

у снажную лесню Міру,

у край залатога Асгора,

дзе так усё проста, велічна і прыгожа.
І сам гаспадар Цішыні, Праматы, Яснаты
напівае кварты віна
мне,
сябру свайму, зскімосу,
што вярнуўся з мора з багатым ўловам,
прыгожай сваёй Саллі
і сабе,
і мы п'ём да дна.
А потым, калі зоркі бліжэй падышлі да Зямлі,
нам доўга сэнаты іграпа Саллі,
і апошняя была саката палёў, дэлін, гарадоў, гор
і пачатку зімы Зямлі, дзе стаіць
залаты і стакойны Астор.

...Ніколі не быў я ў Грэнландыі..
Дзякуй табе, «Огонек»,
што даў магчымасць студэнту
павесіць у інтэрнаце над ложкам яго
рэпрадукцыі Ракўэла Кента.

ПАЛАНЕЗ АГІНСКАГА

За сценамі дэсыці ў балоце
мёрзнуць пакінутыя журавіны.
Над хатай даўно ўжо, даўно ўжо
ў небе след адгарэў жураўліны.
За сценамі — восень Палесся глыбокая.
Хворы ляжу на канапе,
і слаба праз столь мне сцяжыца
марозных дорні далёкія
і нерухомае жоўтае крылле Мясца.
І сасна за сцяною, высокая, звонкая —
як тэлевышка дэсыці ў сталіцы,
можа паказвае свету пакой мой
і прыкутата сэрца майго бліскавіцы.
Сцены, сцены! Шэрыя, гоўстыя сцены!
Меў бы кулак геркулесаў — дашчэнтку разбіў бы!
О, як вочы мае захацелі,
як жылы мае захацелі
падыцца!
Як вецер восенні я ліў бы!
Як вецер восенні я віў бы...
Як вецер восенні...

Урачыста, ціха і светла —
паланез Агінскага...
Рухі не могуць... Крылы...
Дайце мне крылы!
Вось яны! Я ўзімаюся.
Крылы праз сцены растуць.
Дом паднялі на сябе,
і мы разам ляцім над лясамі —
урачыста, ціха і светла.

Той Паланез...
Так балюча і радасна льецца
аднехуль з далёкага свету,
з того нядаўняга свету,
дзе збіралі з табою мы лётэці белыя —
ціха і светла.

Услонні...
І я забуду,
што над хатай даўно ўжо, даўно ўжо
ў небе след адгарэў журав'ліны,
што за сценамі дзесьці ў балотцах
мерзнуць пакінутыя журав'ны.

* * *

Калі разумець не хочаце
свежасць, зялёную цішыню —
не чапайце мой лес.

Калі разумець не хочаце,
як ранне сіняе б'е ў акно —
не чапайце мой бэз.

І калі з далоні спакойна
зерне дзяўбуць галубы —
галубоў вы маіх не чапайце!

І калі я па дарозе іду
і шчасця ўсім вам хачу —
вы, калі ласка, мяне не чапайце!

ЦІ БУДЗЕ НОЧ АПОШНЯЯ ЭЛЕГІІ

О ноч майх вершаў!
Гімнаў не будзе,
Шэптам грывно элегія.
Нікога яна — не хвалюцца — не разбудзіць:
на тое — элегія...

Людзі ніколі тугі не шукалі,
людзі шукалі радасць.
Калі ж ночы людскія засумавалі,
значыць, туга — не

нечаканасць.

Значыць, ёсць, хаць яе не шукалі,
значыць, прыйшла сама
І славелася дзесь у далінах душы,
як паміж сонца — зіме,
як на дрэве жывым — сук сухі,
як у месяцы моі — раптам снягі,
як лішні пялёстак — на базавой кветцы,
як песня жаўроўка — у клетцы,
як у жанчыны — ненароджанае дзіця,
як апошні крок — у жыцця...

Таму я і сам шукаю я,
тугу,
пільною злиною гора.
Знайду —
і сяду ў дугу,
сяду ў порохі
Той порох я наддалю —
цалыя Гімалаі,
хві застанецца праху яго
грудка маля.
Тады гэта збярэце
і, як самы сучасны і арыгінальнейшы экспанат,
пад шкло ў Гуганкайм памісціце,
калі гэты музей хоча модным быць не.
Таму ноччу не сяду.
У начной цішыні
відней і чутней
нашага веку граці...

Зараз — першы прамень пражэніц.
О гімнаў маіх дарагое ранней

ЯК БЫЎ Я ЦЫГАНСКИМ БАРОНАМ

Праз мой край цыганы ехалі.
Я сустраўся ім і спадабаўся.
Абдурцы не даў сябе цыгэнцы —
І таму, нягэўна, спадабаўся.

Куды — не знаю сам, я з імі рынуўся,
бубянцы так ліха заліваліся...
Тры ночы з барадатым бацём
у кустах мы, нешта замышляючы, хапаліся.

Калі ж дэбраліся ў далёкую Цыганію,
на мяне ўжо быў перык кудлаты, чорны,
і карты тасоваць умеў я ліха,
і былі сваімі прадзеныя коні.

Я хітра ўмеў плясці славесы,
■ голасу майму прыслухацца умеў прымусіць.
І маё ўжо сэрца не трывожылі,
пралятаючы на поўнач, гусі.

І вось на беразе Цыганкі ноччу
у наш шацёр сабраліся ўсе баці.

Спрачаліся. І ўсё ж к саганню
мяне баронам сталі вясніаці,

У капліях насыталі мяне грошай,
адарылі мяне хромавымі ботамі,
і ўся Цытанія спявала
вясёлымі прарэзлівымі нотамі.

Прывялі ко мне цыганку Азу,
і я піў — куціў.
«І-эх, цыганочка Аза,
чармавокая эрэза!»

...Мне верылі, што буду я баронам
не такім, як быў ранейшы,
што зраблю шчасліваю Цыганію,
што буду я баронам разумнейшым.

І стаў пісаць я кнігі і артыкулы,
каб на маё імя ўсе пальцам тыкалі.
А элазюгі гэтыя чытаць іх не умелі
або чытаць іх не хацелі.

Тады я стаў вучыць іх:
— Не туды ступіў — стулі сюды!

Не сюды пайшоў — ідзі туды!
Не так ўстаеш — вось так ўставай!
Не так плеш — вось так спявай!

Душы маёй яны на жразумелі,
угаворваў ік я так і гэтак,
што, моў, і сыты будуць і одзеты
і што анёлам і рабляю ік дэтак...

І на ўсю Цыганію аднойчы тройчы свіснулі —
усе баці як нахлынулі
і — мяне з баронства скінулі.

І калі з Цыганіі ўцякаў я,
аднекуль з неба рагатала Аза,
чармазаем зараза.

ПАДЗЕННЕ ПКАРА

Нага чалавека ўзмакнула — берагу,

з мора, з пены.

Чалавека, што першым на свеце адчуў:
рукі — могуць быць крыламі. Мы гэта ведаем.
Толькі метал каш на сонцы не плавіцца.
...Нага чалавека ўзмакнула ля берагу,

з мора, з пены.

А горы стаяць спакойна,
і неба, і мора — спакойныя,
і на трапачуцце ветразі караблёў,
пастух спакойна на ній абачыўся
і пазнае ў неба,
дзелявіта враты ідзе ў вечавечнасць палёў
і ніякага крылля яму не трэба...
Што нарабіў ты, Брайгель Мужыцкі!
Навошта такі спакой,
калі з пены марскога нага Ікара
паказалася ў апошні раз?
А пастух пра ўсё гэта ведае:
занадта ўжо тэатральна
ён пазнае ў неба. — Прыгледзьцеся.

КАМЕНЬ

(Пра пастуха, карова, бусла, міма якіх
мы праехалі, паважліўшы з шашы на
двахтысячным кіламетры.)

Неба прасторнае, чыстае,
аблогі плывуць меладычна, як песні...
А карова, дурная карова,
ад статка пайшла ў кукурузу;
на пашы стэптанай цесна,

Плывуць аблогі малочна-белыя...
А карова, дурной карова,
граба лісце сочна-зялёнае,
каб даць чалавеку паркоў і белав,

Сонца цалуе зямлю залатымі промямі...
Пастух за каровай блжыцы-кульгав,
і аяціць з матом камень і падзе
на галаву між тупымі рагамі.

Залізаецца весела жаўранак у неба...
Нема мачыць карова і ў роспачы

б'е калыпом у зямлю глухую,
як быццам аб нечым просячы...

Паняслася пад небам высокім і цікім,
у статак вар'якай урэзалася,
бусла напалохала

(ён спакойна хадзіў з каровамі
і нешта шукаў у траве),

яму не верылася...

(Бусла прынык да людзей
і да хатняй жыццёлы.)

Адскочыў не некалькі метраў,
зноў спакойна ў траву ўглядаецца,
а карова з мычаннем немым
зноў здзічэла не птэхі кідаецца.

(Буслу не верыцца: ён прынык да
людзей і да хатняй жыццёлы.)

І толькі падкоплены рогам,
ён адчайна лапоча крыдлем
і на ўсё паднябессе-надтраўе
раскрыўся нароткім крыжам...
Плыло па небу здзіўленне белое.
Тут расла на зямлі зялёна...

Нясе нас дорогою! палахкімі
малезная «Волга» шалёна.

Зямлю ахінуў цішынёю зачар,
рассыпаў па небу залатыя каралі...

А хто цябе, чалавек, знявачыў?
Якія рукі нервы твае разавзалі?
Вайна? Сусед? Недарэчнасць?..
Заклінаю цябе і прашу:
не памсці небу за рану сваю бытую,
не кідай, калі пяска, каменя
у маю і сваю душу!

СПРАДВЕЧНАЯ КАЗКА

Пакіну ўсё і пайду у той край,
дзе няма ні сляброў, ні зорагаў,
дзе бацка не будзе вучыць мяне жыць
і дзе жонка не будзе чакаць і тужыць,
крыўдаваць і злаваць не будзе,
дзе нікому ніколі не змагу я зманіць —
гэта нікому не будзе трэба,
нікто не спытае:

дзе быў? што ёў і што піў? і з кім?
а тое чаму не зрабіў?..
так нікому нічога не будзе трэба,

Пакіну ўсё і пайду у той край,
дзе няма ні дзярэй, ні замкоў, ні пакояў,
дзе не скажа ніхто: гэта хофёр,
а то — ліманад,
гэта графік,

а то — расклад;
дзе не будзе ні войнаў, ні міру
і раніць сэрца не будзе Зыкіна Волгай,
якая цячэ так наротна — не доўга...

Пайну ўсё і пайду у той край,
цячэ дзе ласоўная шырокая Лета,
і, падтрыманы нябачной рукай, палыву на спіне,
палыву, палыву
на блавітнаму ціхаму сьвету.
І нічога, нічога не буду знаць,
што дасяці ўгору пада мною Венера
і што пада мной Атлантада — не буду знаць,
і буду лысці і плыкці я ў Спокойную Эру.

Толькі бярозка адна пада мной
будзе лісцем сваім шаласцець, плывучы урачыста,
і лёгка
сочы замружыць маё
старадаўні навоў —
старадаўні спакой,
і ўсміхнуся я сьветла і чыста...

Усё застанецца. І я не пайду у той край.
У той край ніхто не хадзіў ніколі.

ОСЕННЯЕ

Вечер штурнуў празь акно
хваляю вясняга лісця...

А я ж і не ведаў,
што лісце осенняе ёсць...

І хто тут гаспадар, а хто госць?..
Што ж мне рабіць з табой, вясень?
Што ж мне рабіць з табой, вечер?

Наўжо было шчасце — засталася вецце?

...У шыбы, у сцены б'ецца
голае вецце.

НЕПАЗБЕЖНАСЦЬ

Непазбежнасць чыстага світання!
Бласлаўляю светлы твой прыход!
Загаі мае ўчэрашнія крутыя раны,
абнаві моіх перываў бураход!

На парозе новых расцвітанняў
я ўтрапёна ахінуся цішынёй,
працягну праз белыя туманы
рукі за фіялкай палявой,

Кіну ў неба жаўранку ў крыльца —
хай палёстні раскідвае на палі.
Часцінкі майго сэрца будуць біцца
радасцю і смуткам па Зямлі.

І пайду да светлых з вытокаў,
як той вольны, вайўнічы, мірны смерд,
аж пакуль на строце на гары высокай
мяне другая непазбежнасць — смерць.

ЯК ЗЯМЛЯ ВЕРЦІЦЦА

Зямля вакол асі сваёй верціцца, верціцца.
І гэты вялікі горад, шумны, гарачы,
І гэты маленькі домік на ўскраіне —
верціцца, верціцца.

А ў доміку гэтым,
на чыстай падлозе, ля ложка —
скура завечы
вакол асі сваёй верціцца, верціцца.
Ад былой жывой галавы —
жоўты, сухі шматок
з вушамі счарсцелымі
разам з Зямлёй вакол асі сваёй
верціцца, верціцца.

Сэрца і мозг былі дробяззю,
сталі тленам,
толькі мяккая лоўць сагравае чыёсьці ногі,
ды ўжо і тая пад нагамі
ўспамінамі шэрымі робіцца,
пропускаючы холад з-пад тоўстай падлогі.

✱

...Лёгка ляцелася з ветрам —
не ад пегоні, а ад таго,
што за ўзгоркам мурожным нетры
з заўчэй непусгай,
а заўчэй бульбей чакваюць яго.

Ляцелася вольна, прасторна,
слелася мякка пад ім траве.
Агнём... У небыццё з узгорка
пакацілася галава...

✱

Сняцца стоптанай скуры ля ложка
вўсы, верасы, латкі зайчыхі, згон зялёнай расы...

Што ж, у лэўныя тэрміны года
страляць па зейцах дазволена.

Што ж, Зямля
і ўсё, што ёсць на ёй,
вакоз асёй сваіх верцяцца, верцяцца, верцяцца.

ЛІСТАПАДНАЯ БАЛАДА

Ён павольна, павольна плыў з вершаліны,
да лістоў другіх дакранаўся гужліва,
і былі міжвецці яму як залівы,
даё ён на імгненне сціскаўся.
Маўкліва браты яму ўслед глядзелі, шапачелі:
што ж ты зжываеў хутчэй нашага, што ж ты?
А ён так бяздумна і так безнадзейна
плыў у лавстры маленчкім вегразем жоўтым.

І стаў дол яго портам жаданым,
ён утрапёна з зямлі углядзецца у вышыні.
А над ім белая маці-бяроза пытала:
«Як табе там, адзінокі мой сыне?»
Ён маўчыць. Ужо ён шапацець не можа...
Раптам жвава падскочыў: узяўся вецер!
І здрыганулася ўся бяроза,
наслакойна забілася вацце.
І за лістом — палатца лісце,
лісце, лісце, жоўтае лісце.

Ляцэць! — больш няма ім ніякага выйсця!

* * *

Начамі не зоркі гараць над светам —
то сэрцы пэстаў гараць...

Палкаводцы знікаюць у цямры комэтэй.
А зоркі..
А сэрцы пэстаў гараць!

Вунь над Расіяй,
над прасторам яе вялікім —
самая яркая зорка плыве.
То Пушкіна сэрца!
Славянскіх багроз галінкі
цягнуцца ў рускае неба.
І зорка плыве.

Гараць над Іспаніяй
сэрца Лоркі —
над горам рэдзім, над сваёю ж крываёй...

Расстраляныя,
прабітыя кулямі зоркі —
сэрцы пэстаў гараць над зямлёй.

ЭЛЕГІЯ

Будуць як тысячы год назад,
моры грымець прыблямі.
Заглушыць ваякоў вадаспад наш голас.

Героямі будуць доўга нас называць,
помнікі нам паставяць,
і будзем мы над самімі сабой стаць
з рукамі, грудзямі са сталі.

Дзе сцожкі праіладвалі мы,
пролягуць шырокія ракетастрады.
Дзе твэрылі, любілі, змегаліся,
вэрылі, плакалі мы,
будуць шчэ доўга як здані блукаць
нашы крокі, песні, здабыткі і стражы.

Ды будзем лацаць мы ў сусвет
разам з нашчадкамі нашымі вялікімі..
І толькі мора на золку налі-нікалі
ў лалымнеючы сонечны свет
на бераг залёны кроплі крыў і напай выкіне,

АПОШНЯГА СЛЕДУ НЕ БУДЗЕ

Я пачаў гэты верш на падлозе,
на звычайнай сасновай падлозе,
ля парога,
там, дзе пачаўся твой след,
прапахлы сіверным Узлескам, морам,
дарогаю доўгай дахаты.
Ты быў сапраўдным мужчынам,
і таму на след твой сляза мая не ўпадае.
Калі зойдзе хто ў хату,
назвае мяне сёння зар'ятам
на падлозе мялюю гаво сляды!
Сляды — з кутка у куток,
ля стала і ля ніжняй паліцы
дзе стаяў ты ўзнясла — прыгожы і малады —
і чытаў —
аж дрыжалі сцены:

«О весна без конца и без края!
Без конца и без края мечта!
Узнаю тебя, жизнь, принимаю
И приветствую звоном цита!»

Потым мы прэз зямю — у вясчэрні сад.

На падаконніку след твой

агнём выпякаю!

На сляды твае ў садзе

гронкі белага базу кідаю!

Раніцой на дарозе сляды твае адшукваю!

Туды ж, дзе смерць раптоўна слаткала цябе,
слядоў я не буду шукаць.

О дружа мой, дружа,

слядоў тваіх больш я не буду шукаць.

Толькі ведай:

прадпошні твой след

выпякаю,

маляю,

чарчу,

выразаю

на небе Радзімы.

А апошні..

Не ведаю, дзе ён.

Вось і добра: не ведаю, дзе ён.

І ЗА НАС

Калі ўчую на вуліцы смех дзяцей, іх гуляні —
так хочацца босым да іх пабегчы...
Мо таму, што вайна была нашаю нянікай,
а так трэба маленства спазнаць чапавочкае.

Ды не бягу на вуліцу. Сорамна. Скажуць: здурэў.
А сэрца ные... Ах, мілыя хлопчыкі!
Гэняйце мячы, бігайце ! слявайце з дрэў
І за нас

на ўвесь свет!

на ўвесь свет

смейцеся, смейцеся, хлопчыкі!

2

ЖУРАВЫ НЕ ПРАЛЯТАЮЦЬ МІМА

Збіраліся доўга.
Блукалі.
Шукалі.
Ляцелі над ветрамі,
моклі ў дожджах.

І раптам убачылі ўнізе зялёныя хвалі,
між хваляў — паляныкі,
ў чарогох — блакітнуха стужку Начонні,
муромныя травы на паплавах.

Ніжэй апусціліся — ўбачылі росы,
свежыя кроплі на голлях лясоў.
Б'ецца птушынае сэрца:
здалося —
ў травах пасыхае пер'е
іхніх крылатых бацькоў...

І нешта прапелі ў раннях абшарах
і ўранілі на гнёзды старыя пух.
Развярнуліся ў небе,
на вялізных застылі хмарах
і, ўсхвалявана курлыкчуўшы, селі на луг.

..Успомніў — і стала цяжка:
праехаў міма,
роднае
за дагонным аблокам адплыло...
О, каб сэрца ў мяне было журавлінае
ці, як у тых журавоў, чалавечнае сэрца было!

* * *

Покліч же мене,
моя мама!
Я прийду!
Я прийшоу,
а цабе — няма.

Палажы мне,
мама,
на галаву свае рукі.
Я буду шукаць твае рукі.
Я шукаў твае рукі,
а іх — няма.

Скажы хоць эдаля мне:
«Сьмя.
Я буду стаяць і чакаць...
Я стаяў і чакаў,
а голасу — больш няма.

Ой, не кліч мене,
мама,
не кліч!

Нічога няма!

Знаю, што ты — была.

І была — вайна.

...Над магілай ўзнялася зора
агніста-чырвоным макам.

Дзень займаўся праивны, асфальт...

А я першы раз

тут, над крыжам, заплакаў.

БАЛАДА ПРА ПАРТЫЗАНСКІЯ ЧАРАВІКІ

Ішлі над Дняпром партызаны
і больш ісці не маглі,
Балюча смылвалі раны,
гарэнілі мазолі.

Няслі ў машынах чаравікі.
Самалётам даставілі іх
з далёкай Зямлі Вялікай.
З аэрадрома няслі да свёіх.

І ўжо семі абутіся ў новыя.
Чаравікі рыпалі, рыпалі.
Ззаду дзень серакаварстова.
Вечарэ.
Ах, хоць бы гадзінку паспаць —
на роднай сваёй зямлі,
ля роднай сваёй ракі.

І хвалі, як нонклі, будуць
нахваляць цішыню.

Хоць на гадзіну хай
ногі, і рукі, і сэрцы забудуць пра вайну.
Пад маладымі сасёнкамі сядзі.
Прыціхлі былыя раны.
І не ўвасць свет засьпялі
саладка партызаны.
Быў сон іх трагічны, апошні.
У іх кінулі тры гранаты.
З шасцёрных толькі самыя малодшыя
расплюшчыць пачаў вачыняты
і небу ўсміхнуцца бланітнаму.
Апошнія сілы сабраў —
чаравікі ж на беразе...
І нагамі слабымі па аднаму
ён мяшкі у Дняпро штурхаў..
І панёс чаравікі Дняпро у мора,
Чорнае мора,
Міжземнае мора,
а там — акіян...

Калі я прыходжу на бераг Дняпра,
мне заўсёды здаецца:
Не! То не сосны рыляць —
то чаравікі аднекуль, аднекуль рыляць..

ФРАГМЕНТЫ

«Ты, Буй Рурыча, і Давідзе!
Ці ж не вашыя гэта ў крыні
пазлачаныя шоламы плавалі?!»

Байцы маладыя,
Міхаська і Віця!
Ці ж не вашыя гэта ў крыні
зялёныя коўкі-шоламы плавалі?!

Не, не сокам жыццяцца травы...

ВЯСНА

Галава баліцы, і сэрца разрываюцца,
Зенадта многа шчасця,
занадта многа кветак прынясла Вясна.
Зеляніны, птушак больш, чым неба,—
у галаву, у вочы, ў сэрца не ўмяшчаецца!
Вясна, прашу вас: перастаўце,
хочу пачыць, Вясна!
Столькі многа і адразу мне на трэба —
а то я ні ў чым не разбіруся...

Дайце, калі ласка, мне, Вясна,
вось тую клетку белую
і неба Беларусі!
І тую сцежку, дзе прайшла Яна.
І лямэ хай ластаўка вунь тая
ляціць за Ёю ўслед,
і хай крылом кранае
сонечны над Ёй прамень,
і хай прамень той на ўвесь свет завінчае!

Хай свету галава баліцы!

КАЛІ ХОЧАШ НАВЕДАЦЬ МОЙ КРАЙ

Шчасце тут на міне
ні цябе, ні мяне.
Прывязджай.

Прывязджай!

З-за бяразніку выйдзе насустрач табе
хурган-каравай,
а потым,

адразу,

як морэ,

пойдзе н табе

гэты дзіўны ўвесь край —

я белым цвэтам бульбяным,

з мядоваю грэчкаю,

з сонечнымі палянкамі,

з чыстымі рэчкамі.

А світальныя росы і можа над імі —

як чэшскі крышгаль.

Снегі плыве зямнымі

зацараваная дэль.

У кожнай хаце

Будзе покут табе багаты.
Накормяць, наполяць і наспяваюць
прыгэплівыя дзяўчаты.
Прыязджай!
Толькі хачу папярэдзіць:
ад бруду,
калі ён ёсць,

шчы здала

ногі свае выцірай,
рукі свае выцірай,
сэрца сваё выцірай —
калі хочаш наведаць
мой родны
зялёна-блакітны край.

НАЙВЯЛІКШАЕ АДКРЫЦЦЕ

Добрыя людзі адкрылі:
форму шара мае Зямля.
І вось на ўсіх берагах —
у Расіі, Індыі, Чылі, Італіі
тыя, каго пакінулі,
тыя, з кім развіталіся,
узбіраюцца на маякі,
на дэхі высокіх дамоў —
каб яшчэ раз ўгледзець мечту
адплываючага карабля.

А я не сваім Палюсці,
раздзіраючы скуру далоняў,
лезу на крохлі вяршок сясны —
каб яшчэ раз ўгледзець
крыло адлятаючага жураўля.

ГАРАДЫ СПЫНЯЮЦЦА ЛЯ АСТРАВОУ

І вось я ў мясачцы палескай Востраў...
О, як добра, людзі, тут у вас,
мілыя мае вы астраўляне!..
Хай праплываюць гарады гарачыя ля вас,
як караблі ля вострава у акіяне.
Хай.

І хай я той бядзяга, што з борта нырнуў
у гэты акіян залёмы,
каб у вашым сэрцы ціхіх зірнуць,
паслухаць шэлт бярозак вашых, клянаў!..

Дай, брыгадзір, і мне кэсу, ды вострую!
Хай кладуцца травы малаком.
Хачу і я ў лугах за востравам,
як і вы, адменным стаць кэсцом.
Цётка Гэля, дзякую табе за саво,
з ім можна увось луг скасіць.
Толькі ведаеш што, цётка,—
ты прабач, а гэтага мне мала:
я хачу, каб пасію праспявала

таля Марынка,

як буду позня вечарам з нясой дамоў Ісці.
Тую песню — помніш? У гады дзявочыя
ты спявала пра травінчку ў лугах,
пра светлы сон, пра светлы сон.
Калі ж не ведае Марынка, — навучы я.
Так ёй снажы, скажы,
што тах лесня прыгажэй за «Дагі-дон»...

...Вось дзякую табе, Марынка мілая!

Табе маці не сказаў — ты сама
бегла вечарам да Начы сінды
з ручніком,
Табе маці не сказала — ты сама
заспявала песню, ды сваю, без слоў,
пра светлы сон,
О, як добра, людзі, тут у вас!
Які ў вас тут свежы вецер!
Паслухайце, якая цішыня на свеце —
то гарады спыніліся ля вас,
як караблі ля астравоў у акіяне.
Родныя мае вы астраўляне...

ЦІШЫНЯ

Пойдзем у тых лясх,

дзе і сцяган няма!

У Харошчя!

Там толькі лошэ з сякатым праз нятры лясцяць.

Там восень нас сваім золатам заварожыць,

пад соснамі-сваечкамі

верасы будуць зачэрам дэгарэць.

Там блакітая цішыня прэплыве над лесам,

берэза-змяёная цішыня впадае на дол.

Нязлосна мядзведзіхя лве

пад елкаю мішчу-гарэзу.

Зяцц носіць капусту слакойна

на пень, як на стол.

Нехта жніўца там на аверцы прыгожай,

бэль спраўляюць на соснах,

а сосны латуць ў вышыню..

Пойдзем са мкюю!

Там цябе добрае заварожыць,

там ты лачуаш міру адвечнага шумную цішыню.

* * *

Калі мяне не будзе доўга,
мой родны дом, заві мяна —
пусці слупам шырока з коміна
дым. Той самы дым...
Плэх дроў бярозавых
у старане
дэлёхай, з-за гор, з-за мораў —
дым...

ЛЯСНЫЯ СПОЛАХІ

Далёка абыходжу тыя сосны:
там некалі знялацку я спалохаў
вабёрку, што заклапочана лущыла сабе шышкі
на зіму. А я — спалохаў.

У мяне й сямое сэрца здрыганулася,
малі яна (было так блізка)
у распачы прарэзліва кугікнула
і, распусціўшы лапкі, нібы крыльы,
скокнула на сук другой сасны.

Саржалася. Прынікшы долу,
прама ў вочы мне маленькімі сваімі глянула.
Я павярнуўся і памрочаў шпарка
на край лесу. І чуў, як зааду
наспайкойна гойдалася вецца...

О, як тацёў я, каб яна вярнулася
да шышчак той сасны!
Не ведаю...
Далёка абыходжу месца сграчы.

БУСЛЫ

Якім асеннім днём ці вечарам
яны зрабілі тут апошні круг?
Калі? Не разумею... Снег, і нечага
не хапае..
Падае з вышыняў белы пух.

БЕЛАРУСКІ ТРЫПЦІХ

1

Стаю над Дняпром.
На спядак свей продкаў стаю.
Таку з жывымнага поўдня ляцеў —
на Радзіму, на радасць, на боль свай
як апантаны ляцеў.

А ён лавіў ішоў
два тысячы вярст —
мой прадзед Яркола.
Праз стэлы, лясы — наўпрост.
Апошнюю — сотую! — лару лавцей
ён дадому ў рука прынёс.

Яму, як і мне,
набавлі нешта
вядомы блакітныя,
стэлы раздольныя,
рэкі малочныя,
пра кубанскія пірагі —
і хацелася нам бачыць птохамі вяршыні...

А з выраю ж птушкі імкнуцца на родныя берагі.
І вярталіся мы.
Беларусы вярталіся.
На залёнае мора сааб.
Да бульбы сваёй і жыта,
да сосноў сваіх і бароз.
І — ці прыммо радзімэ? — баяліся.

А яна, жн заўжды, маўчала
І — прымала,
пыла з нас заморскі стрэсала,
своёй вадой абмывала,
павесці дала.

...Ведалі, ведаем!
ёсць Яна!
І нас без Яе — няма.

2

О мая чыстая Белая Русь!
Я тысячы год да цябе ішоў.
Быў я ант, быў я смард,
быў радзіміч, крывіч, дрыгавіч.

Раскосым не стаў ад татар-манголаў,
ад туркаў не стаў гарбаносым,
не стаў уніятам,
а хацеў я — і стаў:
непакорлівым,
мірным,
бела-русаўалосым.
О мая чыстая Белая Русь!
Я тысячы год
цябе ў сабе нёс.

3

«Зорка Венера ўзышла»...
Небам тваім
нап'юся,
зямлёю твоей
захлынуся,
у травы твае
заб'юся.
хай
адлятаюць у аграй гусі,
а я застаюся! —
«Зорка Венера ўзышла»...

АРЫННА СТУДНЯ

Пэамэ

Ведаў, што хатка там будзе з сясны,
ля Мілавід, пад бярозамі.
І са студні ўсплывуць, як салодкія сны,
вядзёрцы з вадой, нібы з сонем бярозавым.
Бабулька (ёй будзе сто год)
мне зачарпне кварту сцюдэбнай вадзіцы:
«Пі, унучак.
І, пакуль буду я ніць нагбом,
стане распітваць,
жыве дзе мая радзіма,
які там сёлыта ўраджай,
ці прайшоў сёння раніцай дожджык,
ці збірае маці мая іван-чай,
ці ўмею плясці я кошык...

Так і ёсць: хатка, бярозы, бабулька сімая.
(Толькі не сто ёй — сто дзесяць гадоў.)
Пахольна да студні з сляной нівае.
«Пі, унучак.

Зблудзіў ці тнеў, нуды йшоў!»

«Знаў».

«То добра. Напіся і ў хату павесці зайдзі»...

І стала распытваць,

жыве дзе мая радзіма...

Спытала,

ці прайшоў гом у нас

сёння раніцой дожджык,

не спытала,

ці ўмею плясці я кошак...

На стала,

што засланы абрусам вышываным,—

міска заскваранай таўханіцы

і гладышка

кіслага малака.

І глядзела бабулька

важкі перажытым

з-пад броваў густых —

з-пад ільнякага валокна...

А потым, калі, папагоднаўшы,

за поўдзень перавазіла Ярыла,

дала мне яшчэ раз вадзіцы напіцца

і на дарогу мяне

правяла бабка Арына.

✱

О високія лясні-соены,
цікаструйныя ручайкі...
З дубовых лістоў проміні сонца
спадаюць, як тонкія ручнікі.

Стеміўся.
Збочыў з дарогі.
Гарачай спіной прытуліўся
да свежай бярозы.

Цішыня,
Чутно, як ліст на траву упаў...

І вось яно:
голас,
нібыта з зямной глыбіні,
пазваў:
«Арынка»,
«Што, мама?»
«Там, ля студні, глядзі, неха стаў...
Не магу я падняцца, Арынка»...

І бачу:

у эрэбнай кашулі дзяўчыніна
выходзіць на ганак беднай хаткі
з бяроставым коўшыкам у руцэ,
а ля студні —

незнаёмы высокі мужчына

чытае яе.

«Ого малайчына», —

накжа кабета ў хаце,

а ложка прыўзняўшыся да яе.

А чалавек усміхнуўся Арынцы.

Ён у вопралцы простаў сялянскай.

«Ах, якая стаіць тут гарачыня!» —

І заглядзеўся ўдалеч, задумаўся,
паўтарыў:

«Гарачыня...

у нас,

на Белай Русі...»

Зацёркнула Арынка падзіцы,

незнаёмаму падала.

Ён зноў паглядзеў ўдалеч —

на палі, на лугі, на тэсы

і, перад тым як паднесці да вуснаў коўшык,
прашаптаў:

«Роднай вадзіцы напіцца —
можа ў апошні раз».

Дзякуй, дзяўчынка,

Жадаю

прымахаць табе лепшы час.

Пацалаваў Арынку,

пайшоў на дарогу.

Сказала услед Арынка:

«Дзядзечка! Як цябе зваць?»

Азірнуўся:

«Ігнат. Ігнат Вітанэнец».

І пайшоў. А дзяўчынка ля студні тужыць.

Пайшоў па дарозе,

добры, выскі, дужы —

Ігнат Вітанэнец.

(Ці думаў тады ён,

што хутка здраднік, супольнік былы,

з пятлёю яго ажэніць...)

Малілася хворая ў хаце мацеры боскай:

«Ігнат Вітанэнец?

А я думала: родны наш Каліноўскі...»

Але шчэ доўга чамусьці Арыніна маці

берагла той каўшык з вярсты балае

за іконаю ў хаце.
А ўчора снікала дарагаю тою
дзясяць палкоў.
Пыл злосна клубіўся з-пад падкоў.
Ля хаткі злез афіцэр з нана:
«Хазяйка! Воды!»
Адказала Арыніна маці:
«Няма ў нас вады,
вычарпана да дна»,
«Кам?»
«Не ведаю. Мабыць, месяц
ноччу з неба сыходзіў піць».
Вылаўся афіцэр
і з крываваю шабляй ад студні плаціць...
Ніхто з іх тут вады не чөліўся...
Дзясяць палкоў...
Пыл злосна клубіўся
з-пад падкоў.

*

Арынка, далёкая тва дзяўчынка...
Стаіць ля дарогі, між кветак,
у сукенцы бялюткай, з касою русай.

А з лагчыны
ірвануліся раптам у неба
дзікія гусі.
Абудзілі прастор неспакойным крыкам —
быццам да сонца з сабой паняслі
тугу па хвалях свежых, вясільных,
якіх не хапае зямлі...

✱

Рана ўставала, жала, кепала, вралю,
гаравала, плакала і слявала,
кудзелю прала, палотны ткала,
кветкі і слёзы ў касу заплятала,
цалавала, нахала, раджала,
на турэцкую,
на японскую мужыка і сыноў аддавала —
не прычакала,
пяць разоў хату і студню сваю абнаўляла,
лопшы час прычакала,
ды сіною бабуркаю стала
і ўжо сабе месца вечнае аблюбовала —
Арына.

Жорэў сасновы рыпіць
так ціха, што чуе ўвесь свет.
Дае людзям добрым Арына піць
і ў хату заве на абед.

Рашучы Дзяржынскі ля студні стаў,
піў шчырасць зямлі беларускай,
«Дзеньжук», — па-польску Арына сказаў
і «спасибон» — па-русу.
На развітанне пацалаваў непросту..
Піў з таго самаго коўшыка з белай бароты.

Было тут і Вера Харужая,
ўцякаючы ад дэфензівы.
Палівала з вядзёрка чырвоныя ружы
пад страхам Арынінай рэчкам снім.

Дэпутат тут першы ў сельскі Савет
наказ Арынін слухаў,
зап'яваючы гэцінны абед
вадою з той самае студні..

*

З чым іду я, чаго і куды
па дарогах радзімага краю?
І чаго гэта я, малады,
ўжо за нешта сябе дакараю?

Там не зрабіў усяго, што мог?
А там мо зрабіў не тое?
Можа з многіх жыццёвых дарог
выбраў себе цяжкое?

*

...Я вяртаўся ў лясныя краі свае...
Вось тая хатка і студня.
Ды не выйшла Арына!
Жораў драўляны тужліва маўчыць у сіняве,
і вонны глядзяць на мяне неяк нудна.

Я дзверы тузаў са ўсёе свае сілы —
не адчыніліся дзверы...
Прыяла мяне сцэжка ад ганка да свежай магілы,
а я ўсё не верыў...

ВЫДАВЕЦТВА „БЕЛАРУСЬ“ МІНСК 1987